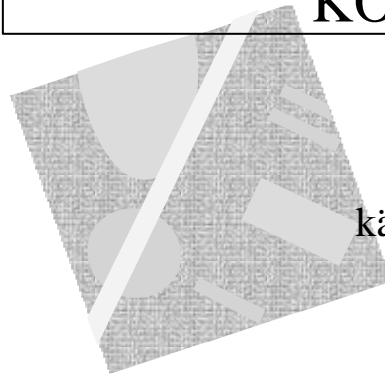

Jakso 2

TTK-91 -tietokone ja sen KOKSI -simulaattori

Miksi TTK-91?
TTK-91:n rakenne ja
käskykanta-arkkitehtuuri
KOKSI-simulaattori

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

1

Miksi konekieltä?

- Koneen toiminnan ymmärtäminen
- Oman ohjelman toiminnan ymmärtäminen
- Koneenläheinen ohjelmointi
- Kääntäjän tekeminen
 - kääntäjä kääntää konekielelle lausekielisen ohjelman
- Ohjelman tehokkuus
 - osia ohjelmasta ohjelmoidaan suoraan konekielellä

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

2

Miksi ei oikeaa konekieltä?

- Oikeat konekielet huomattavasti monimutkaisempia
 - niiden opetteluun tarvitaan oma kurssi
- Vaikeaa valita sopivinta
 - paljon erilaisia konekieliä
- Keskitytään vain opetuksen kannalta oleellisiin asioihin
 - tarvittaessa oikea konekieli 'helppo' oppia

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

3

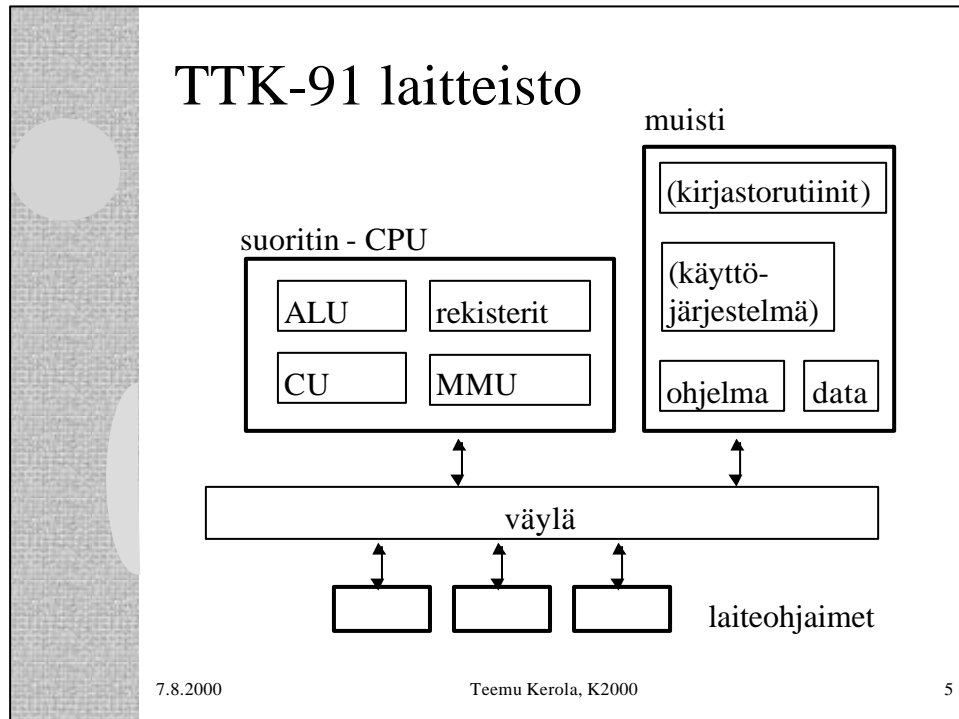
Tietokone TTK-91

- Laitteisto, hardware (HW)
 - suoritin, muisti, väylät
 - oheislaitteiden liitännät
- Käskykanta - konekieliarkkitehtuuri
 - käyttöliittymä laitteistoon
 - konekäskyt, tiedon esitysmuodot, tietotyypit
- Symbolinen konekieli
 - luettavampi muoto konekielestä
 - kullakin symbolilla yksikäsitteiset arvot
- KOKSI simulaattori
 - ohjelma, joka simuloi TTK-91 koneen laitteistoa

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

4

TTK-91 rekisterit

- 8 yleisrekisteriä ks. Kuva 4.1 [Häkk98]
 - vain näitä rekistereitä voi koskettaa (suoraan) konekäskyillä
 - R0 työrekisteri
 - indeksirekisterinä == 0
(tietyissä konekäskyissä R0 käyttö tarkoittaa lukua 0 rekisterin R0 sisällön asemesta)
 - R1-R5 työ- ja indeksirekistereitä
 - tyyppi riippuu konekäskystä
 - pino-osoitin SP (R6) Stack Pointer
 - ympäristöosoitin FP (R7) Frame Pointer

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 6

TTK-91 Kontrolliyksikkö (CU)

ks. Kuva 4.1 [Häkk98]

- PC - Program Counter, käskyosoitin
 - seuraavaksi suoritettavan konekäskyn osoite
- IR - Instruction Register, käskyrekisteri
 - suorituksessa oleva konekäsky
- TR - Temporary Register, apurekisteri
 - tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana
- SR - State Register, tilarekisteri
 - suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

7

TTK-91 Tilarekisteri SR ⁽³⁾

- Tilatietoa siitä, mitä suorittimella tapahtui edellisen käskyn suorituksessa
 - virhetilanteet, poikkeukset ks. Kuva 4.1 [Häkk98]
 - konekäsky olikin käyttöjärjestelmän palvelupyyntö
 - vertailun tulos
- Tilatietoa siitä, mitä systemissä tapahtui viime aikoina
 - käsittelemättömät laitteiden antamat signaalit (laitekeskeytykset, device interrupts)
- Tilatietoa siitä, mitä prosessori saa tehdä jatkossa
 - etuoikeutettu tila: kaikki muistialueet, kaikki käskyt
 - poikkeukset ja keskeytykset sallittuja vai ei?

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

8

Tilarekisteri SR ⁽⁹⁾

32 bittiä (kunkin arvo 0 tai 1)

SR: GEL OZUM IS P D ????????

D = Interrupts Disabled
 P = Privileged mode
 S = SVC (supervisor call) palvelupyynnö
 I = device Interrupt
 M = forbidden Memory address
 U = Unknown instruction
 Z = divide by Zero
 O = arithmetic Overflow
 GEL = comparison indicators: Greater, Equal, Less

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 9

TTK-91 Muistinhallintayksikkö (MMU)

- Muistiinviittausrekisterit ks. Kuva 4.1 [Häkk98]
 - MAR - Memory Address Register, muistiosoite
 - MBR - Memory Buffer Register, luettava/kirjoitettava arvo
- Käytössä oleva muistialue
 - vain tähän alueeseen voi nyt viitata
 - BASE - muistisegmentin alkuosoite
 - LIMIT - muistisegmentin koko
 - kaikki muistiosoitteet suhteellisia BASE rekisterin arvoon
 - käyttöjärjestelmä asettaa ja valvoo

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 10

TTK-91 Käskykanta

- Tietotyypit
- Konekäskyjen tyypit
- Konekäskyn rakenne
 - montako bittiä, minkälainen sisäinen rakenne
- Muistissa olevan tiedon osoitustavat
 - symbolisessa konekielessä
- Operaatiot

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

11

TTK-91 tietotyypit ⁽²⁾

- 32 bittinen kokonaisluku
 - noin 10 desimaalinumeroinen luku
- EI:
 - liukulukuja
 - merkkejä
 - totuusarvoja
 - ...

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

12

TTK-91 käskytyypit

- Aina 2 operandia itse käskyssä
 - aina ei molemmilla ole merkitystä
 - JUMP vain yksi operandi, Ri+ADDR
 - NOP ei operandeja lainkaan
- Käsky aina 32 bittiä
- Ensimmäinen operandi aina rekisterissä
- Toinen muistissa tai rekisterissä
 - käsittely rekisterissä on nopeampaa kuin muistista hakeminen

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

13

Symbolinen konekieli ⁽⁶⁾

```
LOOP: ADD R4, @TAULU(R1)
```

```
viite: OPER Rj, M ADDR(Ri)
```

Ri = indeksirekisteri

ADDR = osoiteosa

M = 2. operandin osoitusmoodi

Rj = 1. operandina oleva rekisteri

OPER = käskyn symbolinen nimi, opcode

viite = käskyn (symbolinen) osoite

- Suora vastaavuus konekieleen
 - yksinkertainen assembler-käännös

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

14

Symbolinen konekieli

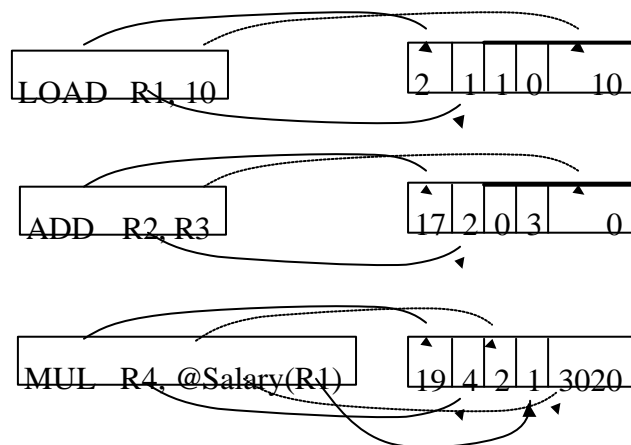
- Symbolien vastaavuus 1:1 kaikkialla
 - viite: muistiosoite
 - operaatiokoodi, opcode: vakio
 - osoitekentän symboli: vakio tai muistiosoite
 - kenttään voi kirjoittaa joko symbolin tai arvon!
- Kaikki muistisoitteet suhteellisia BASE-osoitteeseen, eli arvoalueella [0, LIMIT-1]
- Osoitusmoodi: monimutkaisempi vastaavuus
 - konekielessä 3 moodia
 - symbolisessa konekielessä 8 moodia

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

15

Symbolinen konekieli vs. konekieli ⁽³⁾

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

16

Operandin osoitusmuodot symbolisessa konekielessä

- 8 eri osoitusmoodia (vain 2. operandi)
- Tekstuaalisesti koodattuna
 - osoitusmoodi LOAD R1, @Field1(R3)
 - = vakio [+ rekisterin arvo]
 - tyhjä arvo rekisterissä tai muistissa
 - @ epäsuora viite muistiin
 - sulkumerkit rekisterin ympärillä
 - ei sulkuja käytä rekisterin arvoa sellaisenaan
 - sulut käytä rekisterin osoittamaa muistipaikan arvoa
 - 0-arvoa ei kirjoiteta näkyviin
 - indeksirekisteri R0 tai vakio 0

7.8.2000
Teemu Kerola, K2000
17

TTK-91 muistin osoitusmuodit

ks. lista sivulla 50 [Häk98]

rekisterit	
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
...	...
SP=R6:	...
FP=R7:	125

muisti-segmentti	
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LIMIT:

symboli-	
Tbl:	200
X:	10
One:	1

```

LOAD R1, 10      ; R1 ← 200
LOAD R1, =10     ; R1 ← 10
LOAD R1, @10     ; R1 ← 6000
LOAD R4, R2      ; R4 ← 201
LOAD R4, @R2     ; R4 ← 11
LOAD R5, =Tbl(R3) ; R5 ← 201
LOAD R5, Tbl(R3) ; R5 ← 11
LOAD R5, @Tbl(R3); R5 ← 300
    
```

7.8.2000
Teemu Kerola, K2000
18

Indeksointi ⁽²⁾

LOAD R4,=Tbl(R3)

- Laske aina ensin tehollinen muistiosoite (effective address, EA): EA= Tbl + (R3) = 201
- Sitten katso moodia ja tee niin monta muistinoutoa kun tarvitaan
 - ”=”: 0 kpl R4 ← 201
 - tyhjä: 1 kpl R4 ← Mem[201] = 11
 - ”@”: 2 kpl R4 ← Mem[Mem[201]]
= Mem[11] = 300

pelkkä rekisterin nro @-merkin jälkeen ⇒ 1 kpl
STORE käsky ⇒ 1 kpl vähemmän noutoja

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 19

Indeksoinnin käyttö ⁽²⁾

- Taulukot
 - Vakio (symboli) taulukon alku
 - indeksirekisterissä indeksi

~~LOAD R5, Tbl(R3)~~

- Tietueet
 - indeksirekisterissä tietueen alku
 - vakiona tietueen kentän suhteellinen osoite tietueen sisällä

~~LOAD R2, Salary(R5)~~

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 20

TTK-91 operaatiot

- Muistiinviittaukset
 - tavalliset: load & store
 - pino-operaatiot
- I/O käskyt
- Kokonaislukuoperaatiot
- Loogiset operaatiot totuusarvoille
- Bittien siirtokäskyt (shift instructions)
- Kontrollin siirtokäskyt
 - mistä löytyy seuraavaksi suoritettava käsky?
- Muut käskyt

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

21

TTK-91 muistiinviittausoperaatiot

- **LOAD**
 - vain silloin kun viitataan muistiin

LOAD R1, X

LOAD R5, @ptrX
- **STORE**

STORE R2, X

STORE R3, Tbl(R4)
- **PUSH, POP, PUSH, POPR**
 - aliohjelmien toteuttamista varten
 - käsitellään myöhemmin

POP SP, R1 ; load ...

PUSH SP, R1 ; store ...

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

22

TTK-91 I/O operaatiot

- IN IN R3, =KBD
 - lue arvo (positiivinen kokonaisluku) rekisteriin annetulta laitteelta
- OUT OUT R2, =CRT
 - tulosta arvo (kokon. luku) rekisteristä annetulle laitteelle
- Laitteet?
 - KBD - näppäimistö, stdin
 - CRT - näyttö, stdout
 - ei muita!

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

23

TTK-91 kokonaislukuoperaatiot

- LOAD LOAD R3, R1 ; R3 ← R1
- ADD, SUB ADD R3, R1 ; R3 ← R3+R1
SUB R3, -1 ; R3 ← R3-1
- MUL MUL R3, Tbl(R1) ; R3 ← R3 * Mem(Tbl+r1)
- DIV, MOD LOAD R1,=14
DIV R1,=3 ; R1 ← 4
LOAD R1,=14
MOD R1,=3 ; R1 ← 2

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

24

TTK-91

loogiset operaatiot ⁽⁴⁾

- NOT, AND, OR, XOR
 - kaikille 32 bitille
 - yksi bitti kerrallaan

```
LOAD R1,=13 ; R1 = 000...000 1101
LOAD R2,=5  ; R2 = 000...000 0101
```

AND	R1,R2	; R1 = 000...000 0101
OR	R1,R2	; R1 = 000...000 1101
XOR	R1,R2	; R1 = 000...000 1000
NOT	R1	; R1 = 111...111 0010

7.8.2000
Teemu Kerola, K2000
25

TTK-91

bittien siirtokäskyt

- SHL, SHR
 - siirrä bittejä vasemmalle tai oikealle
 - täytä nol

```
LOAD R1,=5 ;R1 = 000...000 00101 = 5
SHL R1,-1 ;R1 = 000...000 01010 = 10
```

- positiivisilla luvuilla yhden bitin siirto vasemmalle on sama kuin 2:lla kertominen!
- positiivisilla luvuilla yhden bitin siirto oikealle on sama kuin 2:lla jakaminen!

```
LOAD R1,=5 ;R1 = 000...000 00101 = 5
SHR R1,-1 ;R1 = 000...000 00010 = 2
```

7.8.2000
Teemu Kerola, K2000
26

TTK-91

kontrollin siirtokäskyt ⁽⁶⁾

- JUMP JUMP Loop
- COMP COMP R3, =27
 - asettaa tilarekisteriin SR vertailun tuloksen: L, E tai G
- JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE
 - perustuu tilarekisterin tietoon eli JGRE Loop
viimeksi suoritettuun COMP-käskyyn
- JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS
 - perustuu annetun rekisterin arvoon JPOS R1, Loop
- CALL, EXIT (käsitellään myöhemmin)
- SVC SVC SP, =HALT ;ohjelman suoritus päättyy

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 27

TTK-91 muut käskyt

- NOP NOP
 - Nop Operation, tyhjä käsky, älä tee mitään
 - varaa kuitenkin muistia yhden sanan (32 bittiä)
 - suoritetaan samoin kuin muutkin käskyt

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 28

TTK-91 assembler kääntäjän ohjauskäskyt ⁽⁴⁾

- Eivät generoi lainkaan konekäskyjä Sata EQU 100
- EQU - Equal LOAD R1,=Sata
 - antaa arvon symbolille symbolitauluun
- DC - data constant X DC 50
 - varaa yhden sanan tilaa muistista ja antaa sille arvon, antaa arvon symbolille (symbolitauluun!) LOAD R1,X
 - esim. muuttujan tai ison vakion määrittely
- DS - data segment Tbl DS 200
 - varaa monta sanaa tilaa muistista, antaa arvon symbolille
 - alkuarvot ovat epämääräisiä! LOAD R3,Tbl(R1)
 - Esim. taulukon tilan varaus

7.8.2000
Teemu Kerola, K2000
29

TTK-91 symbolisia konekäskyesimerkkejä ⁽¹⁰⁾

- Miten toimivat seuraavat käskyt?

```

LOAD R2, @100      ;R2 ← 200
ADD R2, 101 (R3)   ;R2 ← R2 +100 = 105
DIV R1, R3         ;R1 ← 0
LOAD R2, =100(R0)  ;R2 ← 100
LOAD R0, @101(R3) ;R0 ← 101
  
```

	regs		mem
R0:	2	100:	101
R1:	1	101:	200
R2:	5	102:	101
R3:	2	103:	100

7.8.2000
Teemu Kerola, K2000
30

TTK-91 symbolisia konekäskyexamplesimerkkejä ⁽¹⁰⁾

- Entä miten toimivat seuraavat käskyt?

```
LOAD R2, @Xptrptr    ;R2 ← 200
ADD R2, Xptr (R3)    ;R2 ← R2 +100 = 105
DIV R2, R3           ;R2 ← 2
LOAD R2, =Tbl(R1)   ;R2 ← 101
LOAD R2, Sum(R4)    ;R2 ← 101
```

	regs		mem		symbol
R1:	1		100: 101		Tbl = 100
R2:	5		101: 200		X = 200
R3:	2		102: 101		Xptr = 101
R4:	100		103: 100		Xptrptr = 100
					Sum = 2

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

31

TTK-91 symbolinen konekieliohjelma

hello.k91

```
X    DC    13
Y    DC    15

MAIN LOAD R1, X
      ADD  R1, Y
      OUT  R1, =CRT
      SVC  SP, =HALT
```

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

32

TTK-91 symbolinen konekieliohjelma

sum.k91

```

; sum - laske annettuja lukuja yhteen, luku 0 on loppumerkki

Luku   DC 0   ; nykyinen luku, alkuarvo 0
Summa  DC 0   ; nykyinen summa, alkuarvo 0

Sum    IN     R1, =KBD ; ohjelma Sum alkaa käskystä 0
      STORE R1, Luku
      JZER  R1, Done  ; luvut loppu?

      LOAD R1, Summa ; Summa <- Summa+Luku
      ADD  R1, Luku
      STORE R1, Summa ; summa muuttujassa, ei rekisterissa?

      JUMP Sum

Done   LOAD R1, Summa ; tulosta summa ja lopeta
      OUT  R1, =CRT
      SVC SP, =HALT

```

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

33

KOKSI

TTK-91 -koneen simulaattori ⁽⁷⁾

- Toimii kuten oikea kone toimisi
- Graafinen käyttöliittymä
- I/O vain käyttöliittymän kautta
- Ohjelmien lataus, käännös ja suoritus
- Ohjelmien editointi ks. sum.k91
 - myös mikä tahansa tekstieditori kelpaa!
- Käsky kerrallaan suoritus mahdollinen
- Käsky kerrallaan, kommentoinnin kera

7.8.2000

Teemu Kerola, K2000

34

KOKSI

TTK-91 -koneen simulaattori

- Käytettävissä (DOS, W95, W98, W-NT)
 - laitoksen koneissa
 - kotona <http://www.cs.Helsinki.FI/~kerola/tito/>
- Installoi itse kotihakemistoosi (n. 120 KB)
 - kopioi zip-tiedosto ja pura se koksi-hakemistoon
 - editoi koksi.cfg tiedostoon editorin polku
 Esim: c:\windows\command\edit.com
- Ohjelmatiedostojen (hello.k91 jne) tulee olla samassa hakemistossa kuin simulaattorin (koksi.exe)
 - käynnistä (esim.) klikkaamalla koksi.exe

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 35

-- Jakson 2 loppu --

Some typical 80x86 intructions and their function

Instruction	Function
JE name	If equal (CC) EIP = name; EIP - 128 ≤ name < EIP + 128
JMP name	{EIP = NAME};
CALL name	SP = SP - 4; M[SP] = EIP + 5; EIP = name;
MOVW EBX,[EDI + 45]	EBX = M [EDI + 45]
PUSH ESI	SP = SP - 4; M[SP] = ESI
POP EDI	EDI = M[SP]; SP = SP + 4
ADD EAX,#6765	EAX = EAX + 6765
TEST EDX,#42	Set condition codes (flags) with EDX & 42
MOVSL	M[EDI] = M[ESI]; EDI = EDI + 4; ESI = ESI + 4

Fig. 3.32 [PaHe98]

7.8.2000 Teemu Kerola, K2000 36